Konstitutionsutskottets betänkande 1987/88:31

om vissa anslag till Riksdagen och dess myndigheter m.m. jämte motioner (prop. 1987/88:100 bil. 17)

KU
1987/88:31

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet dels frågan om anslag till riksdagen och dess myndigheter (utom riksgäldskontoret och riksdagens revisorer) för budgetåret 1988/89, dels fem motioner som avser inre riksdagsförhållanden.

Utskottet föreslår hur medel som avsatts för ledamöternas deltagande i internationella konferenser m.m. med anknytning till det parlamentariska arbetet skall fördelas mellan partierna. Samtliga motioner som behandlas avstyrks. En reservation (1 m) rörande grundförhållandena på Helgeandsholmen har avgetts.

FEMTONDE HUVUDTITELN

A. Riksdagen

1. Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.

I proposition 1987/88:100 bilaga 17 föreslår riksdagens förvaltningskontor att riksdagen till Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m. för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 184 714 000 kr.

Enligt förslaget skall ett belopp på 300 000 kr. reserveras för bidrag till ledamöter som på partiernas uppdrag deltar i internationella konferenser och i andra internationella sammanhang.

Frågan om efter vilka grunder dessa medel skall disponeras har övervägts av konstitutionsutskottets arbetsgrupp för riksdagsfrågor med anledning av en framställning från talmanskonferensen. I en skrivelse till talmanskonferensen har arbetsgruppen uttalat att varje partigrupp bör få disponera över medel för att bekosta sina ledamöters resor till konferenser o.d. med anknytning till den parlamentariska verksamheten. Medlen bör förvaltas av riksdagens förvaltningskontor och kunna utanordnas till resenärerna efter beslut av partigrupperna. De bör också, om riksdagsgrupperna så önskar, kunna tas i anspråk för att sända observatörer till Europaparlamentets sessioner. Den fördelningsnorm som arbetsgruppen enade sig om innebar att partierna får för de första 20 mandaten 1 500 kr./mandat, för följande upp till 50 mandat 1 000 kr./mandat och för resterande mandat 500 kr./mandat. Om denna fördelningsnorm tillämpades skulle riksdagspartierna med nuvarande

1 *Riksdagen 1987/88. 4 saml. Nr 31*

mandatfördelning få förfoga över de föreslagna medlen på 300 000 kr. så att vpk erhöll 28 500 kr., c 54 000 kr., fp 60 500 kr., m 73 000 kr. och s 114 500 kr. Fördelningsprinciper i framtiden bör enligt arbetsgruppens mening bli föremål för fortsatta överväganden i syfte att etablera en ordning som kan tillämpas oberoende av anslagets storlek.

Talmanskonferensen har vid sammanträde den 6 april 1988 beslutat att ställa sig bakom principerna för fördelningen av medlen och i huvudsak även övriga i arbetsgruppens skrivelse angivna riktlinjer. Talmanskonferensen kommer senare att fastställa regler för användningen av medlen.

Enligt utskottets uppfattning bör de av arbetsgruppen och talmanskonferensen förordade principerna ligga till grund för fördelningen av de föreslagna medlen under budgetåret 1988/89. Den fortsatta användningen av medel av denna karaktär bör övervägas av den utredning om ledamotsstöd och resursfrågor i övrigt som tillsatts av förvaltningsstyrelsen.

I övrigt föranleder förslaget till anslagstilldelning på denna punkt inget uttalande från utskottets sida.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen till *Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 184 714 000 kr.

2. Riksdagsutskottens resor utom Sverige

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 2 och hemställer

att riksdagen till *Riksdagsutskottens resor utom Sverige* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 200 000 kr.

3. Bidrag till studieresor

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 3 och hemställer

att riksdagen till *Bidrag till studieresor* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 500 000 kr.

4. Bidrag till IPU, RIFO m.m.

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 4 och hemställer

att riksdagen till *Bidrag till IPU, RIFO m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 060 000 kr.

5. Bidrag till partigrupper

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 5 och hemställer

att riksdagen till *Bidrag till partigrupper* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 14 745 000 kr.

6. Förvaltningskostnader

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 6 och hemställer

att riksdagen till *Förvaltningskostnader* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 183 150 000 kr.

7. Utgivande av otryckta ståndsprotokoll

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt A 7 och hemställer

att riksdagen till *Utgivande av otryckta ståndsprotokoll* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 250 000 kr.

B. Riksdagens myndigheter

8. Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt B 3 och hemställer

att riksdagen till *Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 19 333 000 kr.

9. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt B 5 och hemställer

att riksdagen till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 6 412 000 kr.

10. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet

Utskottet tillstyrker riksdagens förvaltningskontors förslag under punkt B 6 och hemställer

att riksdagen till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 9 429 000 kr.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988

1987/88:K303 av Görel Bohlin (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att riksvapnet och Sveriges flagga skall ha ständig plats i riksdagens plenisal.

1987/88:K307 av Leif Olsson och Kenth Skårvik (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utge tidskriften "Från Riksdag & Departement" för synskadade.

1987/88:K308 av Ingela Mårtensson och Margitta Edgren (fp) vari yrkas att

riksdagen beslutar att använda oblekt papper i största möjliga utsträckning (se motion 1987/88:Jo771).

1987/88:K311 av Margareta Palmqvist m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att riksdagens offentliga lokaler skall vara rökfria fr.o.m. den 1 oktober 1988,

2. att riksdagen beslutar vidta åtgärder för att uppnå en renare och hälsosammare miljö i riksdagen,

3. att riksdagen beslutar att den i yrkandena 1 och 2 föreslagna verksamheten skall utvärderas efter två år.

1987/88:K314 av Hans Nyhage (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att vad i motionen anförts beträffande riksbyggnaderna på Helgeandsholmen blir föremål för en särskild utredning.

Utskottet

Utskottet har från förvaltningskontoret erhållit upplysningar beträffande de av motionärerna aktualiserade frågorna.

Görel Bohlin (m) föreslår i motion K303 att riksvapnet och Sveriges flagga skall ha en permanent placering i riksdagens plenisal. Enligt vad utskottet erfarit har förvaltningsstyrelsen beslutat om att anskaffa och placera det stora riksvapnet i plenisalen. På nationaldagen den 6 juni i år kommer en invigningsceremoni att äga rum. Den svenska flaggan kommer att finnas i plenisalen vid speciella högtider såsom vid riksmötets öppnande och på nationaldagen. Utskottet anser att de vidtagna åtgärderna är till fyllest och motionens huvudsyfte tillgodosett. Med det anförda föreslås motion K303 besvarad.

I motion K307 av Leif Olsson och Kenth Skårvik (fp) föreslås att tidningen Från Riksdag & Departement skall ges ut även som taltidning. Utskottet vill erinra om att tidningen sedan år 1979 ges ut i en taltidningsversion till subventionerat pris. Motionsyrkandet avstyrks.

Ingela Mårtensson och Margitta Edgren (fp) föreslår i motion K308, under hänvisning till vad som anförs i motion 1987/88:Jo771, att oblekt papper i största möjliga utsträckning bör användas i riksdagens verksamhet. Utskottet vill erinra om att riksdagen tidigare uttalat sig för en ökad användning av miljövänligt papper i den statliga verksamheten (FiU 1986/87:1, rskr. 1986/87:5). Med anledning härav uppdrog regeringen den 18 juni 1987 åt statskontoret att bedöma frågan om när miljövänligt papper från ekonomiska och praktiska utgångspunkter utgör ett likvärdigt eller fördelaktigt alternativ till klorblekt papper. Från förvaltningskontoret har inhämtats att en övergång till s.k. miljövänligt papper utretts inom riksdagen. Bl.a. har utskottet tagit del av en inom riksdagens tryckerienhet upprättad promemoria, *bilaga 1*. Redan nu används inom riksdagen miljövänligt papper i betydande utsträckning och förutsättningarna för ytterligare användning är under övervägande.

Utskottet finner de vidtagna åtgärderna ändamålsenliga. Något särskilt uppdrag till förvaltningskontoret är således inte nödvändigt. Med det anförda är motionen besvarad.

Margareta Palmqvist m.fl. (s) föreslår i motion K311 att riksdagens offentliga lokaler skall vara rökfria fr.o.m. den 1 oktober 1988 samt att riksdagen beslutar vidta åtgärder för att uppnå en renare och hälsosammare miljö i riksdagen och att verksamheten härvidlag utvärderas efter två år.

Gällande regler om rökning innebär att riksdagens lokaler – exkl. arbetsrummen – generellt skall vara rökfria utom där det genom anslag framgår att rökning är tillåten. Förvaltningskontoret har i informationsbladet Riksdagsveckan under februari månad 1988 lämnat en detaljerad redovisning av dessa regler. Ytterligare informationsinsatser planeras.

Utskottet utgår från att förvaltningskontoret som hittills med uppmärksamhet följer frågan. Någon särskild åtgärd med anledning av motionen är inte påkallad, varför motionsyrkandet avstyrks.

Hans Nyhage har i motion K314 föreslagit att en särskild utredning beträffande riksbyggnaderna på Helgeandsholmen avseende grundförhållanden och sprickbildning tillkallas.

Från förvaltningskontoret har inhämtats att grundförhållandena på Helgeandsholmen bevakas kontinuerligt genom registrering av förändringar i byggnadernas rörelse och kontroll av grundvattennivån. På sikt blir det – som tidigare redovisats för riksdagen – sannolikt nödvändigt att höja vattenivån under Helgeandsholmen. Planer för erforderliga åtgärder finns utarbetade (se *bilaga 2*). Utskottet finner sålunda att de i motionen aktualiserade problemen är föremål för uppmärksamhet från förvaltningskontorets sida. Något särskilt uppdrag till förvaltningskontoret är enligt utskottets bedömning för närvarande inte påkallat. Motionsyrkandet avstyrks följaktligen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *riksvapnets placering i plenisalen*
att riksdagen förklarar motion 1987/88:K303 besvarad med vad utskottet anfört,

2. beträffande *utgivning av Från Riksdag & Departement som taltidning*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K307,

3. beträffande *användning av miljövänligt papper i riksdagen*
att rikdagen förklarar motion 1987/88:K308 besvarad med vad utskottet anfört,

4. beträffande *rökfria lokaler i riksdagen*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K311,

5. beträffande *grundförhållandena på Helgeandsholmen*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K314.

Stockholm den 7 april 1988

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Anita Modin (s), Sören Lekberg (s), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Torgny Larsson (s), Bengt Kindbom (c) och Nils Berndtson* (vpk).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

Grundförhållandena på Helgeandsholmen (mom. 5)

Hans Nyhage (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Planer för" och slutar med "avstyrks följaktligen" bort ha följande lydelse:

Som framgår av handlingarna är det bland expertisen på området delade meningar om huruvida grundförhållandena företer allvarliga brister eller ej. Då frågan är av synnerlig vikt bör en opartisk utredning med erforderlig expertis tillsättas. Utskottet tillstyrker därför motion 1987/88:K314 och föreslår att riksdagen uppdrar åt riksdagens förvaltningskontor att tillsätta en sådan utredning.

dels att moment 5 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

> 5. beträffande *grundförhållandena på Helgeandsholmen*
> att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K314 uppdrar åt riksdagens förvaltningskontor att tillsätta en opartisk utredning.

Enheten för riksdagstryck

1988-02-03

PM om övergång till miljövänligt papper

Med anledning av de ökande kraven på övergång till s.k. miljövänligt papper – och då specifikt Pandapapperet vill jag kortfattat lämna en redogörelse över den information jag hittills kunnat insamla beträffande för- och nackdelar med Pandapapperet och de övriga papperskvaliteter, som av miljöorganisationerna och koncessionsnämnden klassats som miljövänliga.

Pandapapperet tillverkas av mekanisk massa (s.k. slipmassa). I princip går massatillverkningen till så att vedstockar pressas mot en slipsten. Så gott som hela råvaran utnyttjas (90–100 procent). Vedråvaran är företrädesvis asp.

Bearbetningen skadar fibrerna, vilket har till följd att de blir extremt korta och får dålig vidhäftningsförmåga, något som i det färdiga papperet visar sig i form av att papperet dammar och har dålig arkivbeständighet. Efter några år faller papperet sönder.

Mekanisk massa kräver stor energiåtgång vid framställningen. Jämfört med framställning av kemisk massa ligger skillnaden i energiåtgång på 1 000–3 000 kWh per ton massa. Det betyder 250–750 liter olja per ton massa, vilket i sin tur leder till andra miljöproblem.

När vi så kommer till framställningen av själva papperet gäller att allt papper som framställs är miljövänligt, dvs. pappersframställningen förorsakar inga utsläpp.

Pandapapperet innehåller 25 % klorblekt massa, 50 % mekanisk massa och 25 % fyllnadsmedel.

Användningsområdena för Pandapapperet är kopiering och som skrivpapper, för cirkulär etc. Det faktum att det dammar – beroende av principen för massatillverkningen – medför besvär för allergiker och man får förmoda att dammet kan skapa ännu fler. Pappersdamm leder också till krav på väsentligt ökad servicegrad på kopieringsmaskinerna.

Ytterligare problem uppstår vid tryckning i reprocentralens pressar. Pandapapperet saknar den hållfasthet som krävs och det fungerar inte i våra plockmaskiner av det skälet att de korta fibrerna leder till minskad draghållfasthet.

Papper framställt av mekanisk massa måste åtskiljas från annat papper före makuleringen. Pandapapperet kan inte återanvändas och kan därför inte säljas som makulatur. I stället måste användaren betala för makulering. Av intresse kan vara att riksdagen får 240 ton makulatur per år.

Multicopy är en annan papperskvalitet som också den betecknas såsom miljövänlig. Det framställs av blekt massa, bestående av 55 % blekt massa (björkmassa blekt med väteperoxid eftersom björkmassa kräver ytterst litet blekning), 25 % klorblekt kemisk massa samt 20 % fyllnadsmedel. Massan i Multicopy kommer från Nymölla, som i sin massatillverkning har ett utsläpp av endast 2 kg per ton massa, en mängd som godkänts av miljöorganisationerna och koncessionsnämnden. Kemiska massafabriker är dessutom i hög grad självförsörjande vad gäller energi, eftersom ligninet utlöses i kokvätskan och kan sedan användas som bränsle i tillverkningsprocessen.

Vid tillverkning av kemisk massa skadas inte fibrerna och därför är papper framställt av kemisk massa starkare än papper framställt av mekanisk massa.

Multicopy är enligt min mening det papper vi bör prova och införa om det håller vad det lovar, eftersom det är starkare och dessutom inte dammar. Det förefaller också lovande ur arkiveringssynpunkt.

Book creme 70 gr är ett papper som riksdagen är storanvändare av. Det används för riksdagstrycket. Book creme är ett svagt tonat papper som tillverkas av en massa, bestående av 70 % björkmassa, 20 % barrvedsmassa och 10 % fyllnadsmedel. Barrmassan är klorblekt. Även dessa massor framställs vid Nymölla. Utsläppet, 2 kg per ton, ligger inom fastställda gränsvärden i likhet med Multicopy.

Enligt mitt bedömande finns det ingen anledning att ersätta detta papper med ett annat eller byta kvalitet.

När det gäller teknisk information hänvisas till information från Pappersgruppen (bilaga*).

Då det gäller synpunkter på arkivering av papper av trähaltig kvalitet, ber jag få hänvisa till skrivelse från Förste arkivarie Anders Norberg (bilaga*).

Lars Binett
Enheten för riksdagstryck

* Här utesluten.

BYGGNADSSTYRELSEN

Tekniske direktören
Handläggare, direktvalsnr

Datum
1988-02-18
Ert datum

Förvaltningsdirektör
Gunnar Grenfors
Riksdagen
Riksgatan 1
100 12 STOCKHOLM

Med anledning av översänd motion K 314 betr grundförhållanden m m för riksbyggnaderna på Helgeandsholmen vill vi framföra följande.

Det material som motionären åberopar från arkitekten Börje Blomé med hänvisning till uttalanden och artiklar från Eric Wåhlin, Olof af Forselles och Björn Gillberg måste ses som ingående i den "kampanj" som bedrivits sedan arkitekttävlingen avgjordes i början av 70-talet mot riksdagens val av tävlingsförslag och sedermera mot byggnadsstyrelsens bedömning av grundförhållandena. Ingen av de personer som uttalat sig är fackmän på områdena byggnadsstatik eller geoteknik.

Huvuddelen av materialet förelåg redan då vi 1984-01-17 gjorde en summering av grundundersökningar och bedömning av grundförhållandena för riksbyggnaderna (se bil 1). Vi vill dock kommentera några påståenden som görs betr reparationsarbeten mm som gjorts efter att ombyggnaden färdigställdes 1983.

Den ilagning av fasadernas stenfogar och utlagning av vissa sprickor som skett under 1985-1987 var planerade att genomföras ett par år efter att det stora ombyggnadsarbetet avslutades. Avsikten var att vänta ut de krympningsrörelser som alltid uppträder i viss omfattning mellan ny och gammal konstruktion i en ombyggnad av den omfattning som här genomförts. Problemen med vatteninläckning från tak och stopp på hissar och rulltrappor som påpekas har inget att göra med några rörelser i byggnadernas konstruktion. En förutsättning för att sidorörelser i byggnaderna skall uppträda är att stora och ojämna sättningar sker, vilket inte är fallet.

Sedan den bilagda summeringen av riksbyggnadernas grundförhållanden gjordes 1984 har de fortsatta årliga precisionsavvägningarna visat att sättningarna i byggnaderna varit mycket små ca 1-2 mm. En fortlöpande bevakning av sprickbildningen sker, inga oroande förändringar har uppträtt. Sammantaget visar den kontroll byggnadsstyrelsen gör av byggnaderna inga tecken på rörelser som ger anledning till oro för byggnadernas beständighet.

Postadress: 106 43 STOCKHOLM | Gatuadress: Karlavägen 100 | Telefon vx: 08-783 10 00 | Telegram: byggstyrelsen | Telex: 104 46 build s | Postgiro: 1 56 25-7

Under 1989 avser vi att göra en mer samlad utvärdering av mätningarna av grundvattennivån för att säkrare kunna bedöma när en eventuell flyttning av dämningströskeln i Stallkanalen bör genomföras för att säkerställa att trämaterialet i rustbäddar och pålar långsiktigt ligger under grundvattenytan.

Med vänlig hälsning

Lennart Kolte

Bil.

Kopia till:

Lars Hällgren KBS-P
Bengt Bergvall KBS-T

Summering av grundundersökningar och bedömning av grundförhållanden för riksbyggnaderna på Helgeandsholmen

Riksbyggnadernas grundläggning och därav betingade sättningar har observerats och diskuterats allt sedan byggnadernas tillkomst.

Byggnadsstyrelsen har i rapport 149, 1981-01 sammanställt och redovisat de handlingar, sättningsmätningar, grundvattenobservationer m m som bedömts väsentliga då det gäller att studera byggnadernas bevarande.

Vidare har i rapporten diskuterats förslag till åtgärder att långsiktigt bevara grundvattenytans nivå inom Helgeandsholmen.

Avvägningar

Byggnadernas sjunkning har kontrollerats genom avvägning mot i byggnadernas socklar ingjutna dubbar. Avvägningarna har under skilda tidsperioder skett från olika fixpunkter. Under perioden 1900-1934 användes en fix i kanslihuskajen. Åren 1935-1966 utgick avvägningarna från olika punkter på Riksdagshuset. Dessa avvägningar måste därför anses relativa och icke fullt jämförbara med övriga. Från och med mars 1967 användes en fixpunkt i hörnet Salvigränd-Myntgatan och en därifrån anlagd hjälpfix. Avvägning genomförs en gång varje halvår.

Riksbanksbyggnaden har icke avvägts allt sedan sitt färdigställande. Avvägningarna där började 1951.

Resultatet av avvägningarna har ritats upp i diagram.

I bilaga redovisas rörelserna under perioden 1967-1983. För Riksdagshuset skedde cirka 70 % av den totala sättningen fram till år 1934, cirka 29 % fram till 1967 och resterande efter 1967. Sättningarna har alltså varit störst i början av byggnadens livstid för att successivt avtaga. Efter år 1967 har byggnaden praktiskt taget stått stilla. Vidare kan konstateras att sättningarna från 1905 varit mycket ojämna och varierar mellan ca 4 cm till ca 20 cm. Störst i sättningarna finns i de SW och NO hörnen av Riksdagshusbyggnaden.

I Riksbankshuset är sättningarna mellan år 1951-1967 i medeltal cirka 2,5 cm och vidare kan konstateras att från och med 1967 då byggnadsstyrelsen övertog sättningsmätningarna har rörelsen varit ringa, ca 0,5 cm fram tills att ombyggnadsarbetena påbörjades.

Sprickviddsmätningar

På grund av de ojämna sättningarna som Riksdagshuset utsatts för har sprickor slagit upp på ett tidigt stadium på ett flertal ställen. Två sprickor, en i vardera södra respektive norra gavelväggen i vindsvåningens plan har observerats systematiskt sedan 1912. Mätningarna utfördes kontinuerligt mellan 1912 och 1930 då de av någon anledning avbröts. Byggnadsstyrelsen återfann sprickor och mätutrustning 1967 och har sedan dess kontinuerligt mätt sprickornas rörelse fram till ombyggnadsarbetenas början. På samma sätt som sättningarna visar sprickviddsökningen relativt stor rörelse fram till 1930, avtagande till 1967 och därefter i huvudsak ingen rörelse. Sprickvidd- och sättningsmätningarna resultatkompletterar varandra.

Grundundersökningar

Första grundundersökningen i "modern" tid utfördes av Statens Geotekniska Institut 1946. Avsikten var att utreda förhållandena under Riksplan för en planerad underjordisk garagebyggnad.

Sedan byggnadsstyrelsen övertagit ansvaret för byggnaderna 1967 har nya grundundersökningar, grundvattenobservationer m m genomförts mer eller mindre kontinuerligt.

Resultatet av dessa undersökningar har sammanfattats i flera rapporter. Den första sammanfattande rapporten är daterad 67-09-26. För att exemplifiera omfattningen av undersökningen kan nämnas att den innefattar vikt- och jord-bergsondering i totalt 29 punkter, enbart viktsondering i 14 punkter, enbart jord-bergsondering i 10 punkter, provtagning med standardkolvborr i två punkter samt provtagning med jalusiborr i 4 punkter. De ojämna sättningarna förklaras av bl a förekomsten av en lerlins i sydvästra hörnet.

Rapporten 77-04-25 behandlar Riksbankshuset och redovisar vad som framkom vid uppschaktning av provgropar, provbelastning av pålar, vattennivåer m m. Vid undersökningstillfället grävdes fyra stycken provgropar och nio pålar provbelastades.

Av undersökningarna framgår bl a att Riksbankshuset till stor del står på utfylld mark, att de befintliga pålarna ligger under grundvattenytan med god marginal.

Trämaterial i pålar och rustbäddar

Två provgropar togs upp vid Riksdagshuset 1968 för att undersöka tillståndet i pålarna och rustbäddens trämaterial. Undersökningen utfördes av Trätekniska centrallaboratoriet. Okulär besiktning visade att trämaterialet såg friskt ut. Mikroskopisk undersökning visade att vissa bakterieangrepp förekom i splintveden.

Under sommaren 1979 gjordes en ny undersökning av trämaterialet hos pålar och rustbäddar i samma provgropar som användes första gången. Resultatet är sammanfattat i rapport från Svenska Träforskningsinstitutet 79-08-17. Ur sammanfattning kan utläsas "Skillnaderna i tryckhållfasthet i proverna uttagna ur grundläggningsvirke från Riksdagshuset 1979 resp 1968 är små, i genomsnitt är värdena ca 8 % lägre 1979.

Med hänsyn till naturligt förekommande variationer i vedegenskaper och den ringa omfattningen av försöksmaterial kan de icke tolkas som signifikanta hållfasthetsminskningar genom nedbrytning. Några säkra tecken på angrepp i kärnveden har icke kunnat påvisas.

Vidare kan påpekas att andra experter visat att då det gäller tryckhållfasthetsprovning på uttagna mindre träprismor ur pålar visar dessa lägre värden än de som erhålles vid provbelastning av hel påle, vilket också synes bekräftas av den provtryckning som gjorts av hela pålar på plats.

I samband med de arkeologiska utgrävningarna upptogs två större provgropar vid Riksdagshusets östra fasad. Trämaterialet i samtliga provgropar var till synes helt friskt och utan rötskador.

Undersökningsmaterialet har bearbetats och analyserats ytterligare av Scandia-consult. Sammanfattat i rapport av 79-09-28. Ur rapporten kan bl a utläsas att de hållfasthetsprov som utförts på pålmaterial som legat under höjdnivån - 0,80 å 0,90 för splintveden visar värden på omkring 10 MPa meden kärnveden visar värden på ca 16 till 18 MPa. De lägsta värdena återfinns i den yttre splintveden. Vidare konstateras att kärnveden är frisk. Undersökningarna som utförts med 11 års mellanrum visar att någon tendens till nedbrytning ej kunnat påvisas. Prov har även tagits på en påle från Riksgropen. Pålarna har ingått i någon form av brygg- eller palisad konstruktionen från 1400-talet. Okulär besiktning visar att alla delar av trämaterialet som stadigvarande legat under grundvattenytan icke har något som helst tecken på rötskador. Hållfastheten har även provats. Värdena för den inre splintveden är 9 MPa och för kärnveden 20-21 MPa. Slutsatsen blir att om pålmaterialet väl hålles under grundvattenytans nivå är den inre splintveden och kärnveden skyddade under mycket lång tid, vilket stämmer med både svensk och

internationell erfarenhet.

Besiktning av Riksbyggnaderna

Besiktning och inventering av Riksbyggnadernas fasader genomfördes av Jacobsson och Widmark vintern 1977. Resultatet föreligger i en rapport. Sammanfattningsvis kan sägas att en god bild erhållits av byggnadernas konstruktion och tekniska tillstånd, vilken visar att byggnaderna har en god teknisk kondition trots de sprickbildningar som registrerats.

Byggnadsstyrelsens ställningstagande

Byggnadsstyrelsen övertog 1967 ansvaret för Riksbyggnaderna och planeringen av om- och tillbyggnaden.

De resultat från avvägningar och mätning av sprickvidder som då förelåg tydde på att byggnaderna fortfarande satte sig. Vidare erhölls alarmerande rapporter om att då upptäckta bakterier förstörde trämaterial i pålar och rustbäddar. Förstörelsen påstods ske fastän trämaterialet befann sig under grundvattenytan. I avvaktan på ytterligare undersökningar bedömdes det säkrast att taga med kostnaden för en eventuell grundförstärkning i de då redovisade kostnadskalkylerna för ombyggnad av Riksbyggnaderna.

Som tidigare redovisats har omfattande mätningar och undersökningar genomförts efter 1967. Samtliga dessa tyder på att byggnaderna nu står praktiskt taget stilla och att trämaterialet i grunden inte bryts ned på något för närvarande mätbart sätt. Mot bakgrund av detta har byggnadsstyrelsen och de experter som anlitats för grundundersökningarna och tekniska utredningar samfällt bedömt att en grundförstärkning ej är erforderlig.

Sättningsmätningar under byggnadstiden

Alltsedan byggnadsstyrelsen övertog ansvaret för byggnaderna 1967 har sättningarna kontrollerats genom avvägningar. Detta har fortsatts även under ombyggnadstiden.

Resultatet redovisas i bifogade diagram 1-5.

Ur diagrammet kan utläsas att under byggnadstiden har, som var att vänta, vissa rörelser ägt rum. Tydligt kan utläsas att då de mer omfattande arbetena i stommen pågick i form av håltagningar för kulvertar, grundläggning av nya bron över Stallkanalen m m var rörelsen störst. Vidare framgår också att inom de områden som var litet berörda av större byggnadsarbeten är rörelsen minst. Exempel på det sistnämnda är punkterna A I-O.

Största rörelsen för själva Riksdagshuset visar punkterna B, C, D med ca 10 mm sättning. Där ägde omfattande arbeten rum med bl a ett murgenombrott för kylvattenintag.

I samband med schaktarbetena på Riksplan och att yttertrappan vid huvudentrén monterades ned kunde några avvägningar inte utföras under den tidsperioden. Vidare rubbades avläsningspunkterna i samband med byggnadsarbetena varför avläsningsvärdena före och efter byggnadsarbetena är förskjutna i förhållande till varandra. Det gäller punkterna G och F.

Vidare kan observeras att punkten N inte var åtkomlig för avläsning under hela tiden.

Genomgående för alla punkter är att under byggnadstiden ägde en viss rörelse rum. Tendensen är att rörelsen avtagit sedan arbetena slutförts. De f n senaste avvägningarna, maj och oktober 1983 visar i det närmaste ingen sättningsrörelse.

I diagram 6 har medelvärdet för samtliga avvägda punkter ritats upp. Av diagrammet kan utläsas att medelvärdet är ca 3 mm och att tendensen är avtagande. Bildningen av medelvärdet har gjorts för att i möjligaste mån eliminera slumpmässiga avläsningsfel. Största medelsättningen per år under byggnadstiden är mindre än 1 mm.

För Riksbanksbyggnaden är förhållandena likartade. Sättningarna för varje punkt är uppritade i diagram 7-11 och medelsättningen för samtliga punkter i diagram 12. Rörelsen är här något större maximalt ca 13 mm för punkt a. Detta har sin förklaring då omlagringen av laster var större här i samband med byggandet av bl a plenisalens påbyggnad.

Tendensen är emellertid densamma med avtagande rörelse då byggnadsarbetena avslutats. Medelsättningen är ca 7 mm.

Mätningar av rörelse hos byggnader utförs normalt inte varken under ombyggnads- eller nybyggnadsarbeten. Byggnadsstyrelsen har i en del fall avvägt några byggnader kontinuerligt i samband med nybyggnadsverksamhet i deras grannskap. De uppmätta värdena har för byggnader med likartad grundläggning som Riksbyggnaderna d v s pålar, visat rörelser som många gånger varit större än vad som observerats här.

Under de pågående ombyggnadsarbetena av husen har oväntat små sättningar förekommit och ingen betydande ytterligare sprickbildning kunnat konstateras. De avvägningar som gjorts efter att ombyggnaden slutförts visar att i det närmaste ingen sättningsrörelse förekommit.

Kontroll av grundvattenytornas läge

För att ha kontinuerlig kontroll av grundvattenytans läge inom Helgeandsholmen har 15 stycken observationsrör monterats. Vattenståndsgivarna avses att avläsas tillsvidare månadsvis. Tre givare är dessutom försedda med automatiska anordningar vilka ger larm om vattennivån sjunker under ett visst angivet värde.

Sammanfattning

Riksbyggnadernas sättningsrörelser har följts allt sedan byggnaderna färdigställdes i början på seklet. Rörelserna var relativt stora under de första decennierna men har med tiden avtagit för att efter år 1967 varit små.

Inför Riksbyggnadernas ombyggnad hållfasthetsprovades material i pålar och rustbäddar. Någon oroväckande hållfasthetsnedsättning kunde inte konstateras i trämaterialet.

Pålarnas bärighet på plats undersöktes genom provbelastning av ett antal pålar i uppschaktade provgropar. Bärigheten konstaterades överallt vara tillfredställande och säkerheten tillräcklig för aktuella laster.

För att för överskådlig framtid säkerställa att trämaterialet i pålar och rustbäddar alltid ligger under grundvattenytan har förslag utarbetats att flytta dämningströsklarna för Mälaren i Norrström och Stallkanalen nedströms Norrbro i kombination med tätskännor i Helgeandsholmen. Mälarens vattenyta kommer då att bestämma grundvattenytans höjdläge. Åtgärderna bör vidtagas inom en tidsperiod av 20-30 år.

Grundvattenytans nivå kontrolleras f n genom observationsrör och delvis med inbyggd automatik.

Någon anledning till oro för grundläggningens beständighet eller att för byggnaderna skadliga rörelser uppstår behöver inte hysas.

BYGGNADSSTYRELSEN

Lennart Kolte

Bengt Bergvall
Chefen för byggnadstekniska sektionen

gotab Stockholm 1988 15015